

na stereotypa bild borde ha nyanserats med de fördelar som ingick i den socio-kulturella bruksorganisation där skolan var en del.

I linje med författarens syfte är aktörerna en stor skara lärare men också präster, godsherrar och brukspatroner. Professionaliseringen som pekar framåt emot folkskolan är av intresse i flera sammanhang även utanför undervisningshistoria. Men "allmogens" barn som skolan var till för blir mindre synliga. Hur fungerade växelundervisningen i praktiken inom de tre kontraktens olika sociala kontexter?

Ingrid Nordström, Lund

Barbro Blehr: *En norsk besvärjelse. 17 majfirande vid 1900-talets slut*. Nya Doxa, Nora 2000. 211 s. ISBN 91-578-0349-8.

Norskt nationaldagsfirande lyfts ofta fram som ett harmlöst och ofarligt nationalistiskt uttryck. Detta är en "sanning" som Barbro Blehr problematiserar i *En norsk besvärjelse*. Författaren tar därmed ett rejält kliv rakt in i ett politiskt minfält med europeisk aktualitet. Under 1900-talets slut tycks partier på yttersta högerkanten, inte sällan med xenofoba drag, ha blivit politiskt rumsrena i flera europeiska länder. Högervågen sökte/söker stöd i såväl en etnisk som medborgerlig nationalism, så även i Norge. En noggrann studie om ett till synes harmlöst nationaldagsfirande är därför ett viktigt bidrag till samhällsdebatten. Författaren tar dock inte direkt avstamp i dessa politiska frågor, utan väljer globalisering som bakgrund. Men det skymmer dock inte huvudtemat: "Hur den fleretniska verkligheten av idag hanteras i firandets uppläggning är däremot en högprioriterad fråga i analysen" (s. 31).

Studien drivs av det teoretiska antagandet att ritualer har en speciell förmåga att beröra, engagera och påverka människor: "[ritualerna] kan därför vara kraftfulla agenter när det gäller att förankra verklighetsuppfattningar och ideologier" (s. 10). Med utgångspunkt i detta antagande ställer författaren de högst relevanta och angelägna frågorna: Vad är det som förankras den 17 maj? Hur är förankringsprocessen organiserad? För att besvara frågorna analyserar Blehr såväl officiella program, vilka dikterar firandets utformning, som deltagarnas upplevelser av nationaldagen. Med det dubbla perspektivet vill hon understryka att det inte nödvändigtvis finns en automatisk koppling mellan de intentioner som finns lagrade i firandets officiella program

och vanliga människors upplevelser, tolkningar och reflektioner kring det som äger rum den 17 maj.

I kapitel två redogör Blehr för det ideologiska klimatet i vilket firandet ägde rum vid 1990-talets mitt. Fokus ligger på nationalismteman i offentliga debatter om bland annat invandring och EU-medlemskap. Kapitel tre innehåller en introduktion till firandets utformning, både regionala variationer och allmänna föreställningar om hur ett firande bör vara organiserat. I därpå följande kapitel, fyra, fem och sex, analyserar författaren nationaldagens tre faser: morgonens minnesriter såsom det högtidliga hissandet av flaggan, uppvisningsevenemangen i form av parader och de mer avslappnade och underhållande eftermiddagssamlingarna. Det är i dessa tre kapitel som författaren nyttjar det dubbla perspektivet.

Fältarbetet ägde rum i Bergen och Stavanger och det känns både djärvt och upplyftande att inte Oslo står i fokus. Materialet består av intervjuer, officiella program och egna erfarenheter. Blehr har också använt annonser och reportage från lokala tidningar. Utöver ovan nämnda städer har författaren studerat firandet på andra orter genom användande av mediematerial och en rikstäckande kommunenkät. Även om det fleretniska står i fokus har inga andra etniska grupper än den norska fått komma till tals. Detta upplevs inte som ett problem vid läsningen, eftersom analysen oftast kretsar kring frågan om hur det "typiskt" norska reproduceras i firandet utan att organisatörer och deltagare alltid är medvetna om det. I utformningen av retorik och handling kring firandet slår författaren på flera ställen fast att det finns en dold och ibland öppen, men oftast omedveten, diskriminering av icke-norska etniska grupper i det "harmlösa" firandet av Norges nationaldag, t.ex.: "Vad man också bör lägga på minnet är att denna sista del aldrig kan bli mer sammansatt, i etniska termer eller andra, än vad dess vardagliga omgivning är. Så länge bostadsområden är etniskt segregerade, blir denna uppdelning märkbar också i de informella lokala festligheter som avrundar det offentliga 17 maj-firandet" (s. 166). I analysen av den dolda och öppna diskrimineringen ligger studiens styrka och gör den till ett viktigt och säkert omdebatterat bidrag till förståelsen av nationalismens olika former.

I relation till det fleretniska problemfältet ter sig slutdiskussionen något besynnerlig. Istället för att ta fasta på det politiska innehållet i nationaldagsfirandet, avpolitiserar det av författaren. Det fleretniska försvinner till förmån för allmänt hållna slutsatser där huvudpoängen tycks vara: "Kanske var det framför allt därför som de-

ras [informaternas] resonemang gav mig intrycket att det som stod i centrum för deras hängivenhet var den rituella praktiken i sig – som förmodligen då, likt de lokala formerna för firande, lär kunna överleva oavsett vad som i övrigt sker med Norge och det norska” (s. 183). Förvisso är det viktigt att lyfta fram det faktum att firandet av nationaldagen har olika innebörd för olika deltagare. Visst är det en central insikt att vara medveten om att 17 maj-firande inte per automatik skapar associationer till det nationella. Naturligtvis är det en analytisk styrka att kunna hävda att firandet i sig är betydelsefullt som en lokalt och individuellt vidmakthållen tradition. Samtidigt är det knappast särskilt revolutionerande att påstå att traditioner ständigt uppfinns. Men slutdiskussionen kan läsas på ett mindre kritiskt sett. Om nationaldagen blir en tradition bland andra traditioner, så kanske det nationalistiska och diskriminerande draget tynar bort. Kanske är det denna utvecklingsmöjlighet författaren vill fästa uppmärksamheten på.

Fredrik Nilsson, Lund

Våra drycker till vardags och fest. Bengt W. Johansson och Anders Salomonsson (red.). Carlssons, Stockholm 2000. 263 s., ill. ISBN 91-7203-968-X.

Redan i de första raderna i förordet till boken *Våra drycker till vardags och fest* förtydligar Sven-Olle Olsson ett antal centrala aspekter när det gäller dryckernas beskaffenhet. Han påvisar att de är av yttersta betydelse för människans välbefinnande eftersom de svarar för vätske- och näringstillförsel, men att de även har en viktig funktion som njutningsmedel. Som en motivering till bokens relevans visar han också dryckernas centrala plats i det gastronomiska måltidssammanhanget och förtydligar deras tolkningsvärde med orden: ”Dryckerna intager en väsentlig plats inom matkulturen – gastronomin – genom att dessutom vara ett komplement – ja varför inte en kontrapunkt till matens sensoriska intryck.” Och det sistnämnda tål att upprepas. I den svenska gastronomiska litteraturen har det länge saknats en bok som enbart behandlar dryckernas roll som viktiga beståndsdelar i matkulturen. För en läsare med ett stort intresse för matkultur är därför ansatsen lockande och genom de drygt 260 sidorna uppdelade i femton kapitel guidas jag inom vitt skilda teman som i huvudsak kretsar kring dryckerna vatten, mjölk, öl, vin och saft. Men även kaffe, te, choklad och läskedrycker

behandlas. Blod omnämns mycket kort i Olssons artikel som en ”ganska sällsynt dryck”. Kommentaren visar dock på att den förekommit, och lockad av detta önskar jag att den hade fått större utrymme i texten.

Boken är ett resultat av de bidrag, diskussioner och sammanfattningar som ägde rum vid ett symposium om drycker som anordnades av Skåneländska Gastronomiska Akademien 1997. Syftet med symposiet var att bidra till det mångfasetterade ämnet dryckeskunskap, vilket de femton män som utgör bokens författare, tydligt visar på genom sina intressen i en mängd olika discipliner. De representerar alla ämnen som på olika sätt kan knytas till etnologi och folkloristik, näringslära, medicin, zoofysiologi, juridik, sensorik samt journalistik. Detta faktum ger bokens innehåll en bredd och visar samtidigt på fältets tvärvetenskapliga möjligheter. Som läsare innebär detta att vi genom tematiskt indelade artiklar får följa olika drycker – och dryckesgruppers tillverkning och beredning samt andra mer historiska, kulturella, juridiska, sociala, sensoriska, biologiska och medicinska synsätt på våra dryckers egenskaper. Författarna hoppas att ”bokens breda anslag” gör den lämplig som läromedel och undervisningsmaterial i utbildningen av restaurangpersonal av alla kategorier samt representanter i dryckesindustrin. En annan intention är att boken ska ligga till grund för en vidare debatt och utveckling av ämnet.

Boken gör inga uttalande anspråk på att sätta människans föreställningar, normer och värderingar i centrum. Det är ju dryckerna som ska behandlas. Ändå löper människans uppfattningar, bearbetningar, kamp och tolkningar om dryckernas olika användningsområden och beskaffenhet i historia och nutid som en röd tråd genom boken. Liksom mat är mer än mat så är dryckerna så mycket mer än bara drycker. Dryckerna blir i detta fall till tecken som kommunicerar identitet, tekniska framsteg och politiska ställningstaganden i olika tider, rum och sociala miljöer. Dryckerna finns så att säga inte avskilt ifrån människans livsvärld utan strukturerar, för att inte säga postulerar, individers ekonomiska, sociala, medicinska och kulturella villkor. Bokens titel *Våra drycker till vardags och fest* låter läsaren förstå detta liksom att det i huvudsak är svenska förhållanden som diskuteras även om andra länders dryckesvanor, liksom EU:s påverkan på svensk alkoholpolitik och alkoholhantering, får verka som en jämförande fond för att förtydliga politiska, medicinska och kulturella variationer.

Drycker erbjuder, liksom mat, tillfällen för samman-